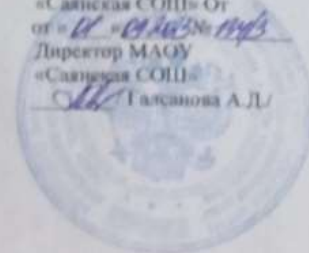

Министерство образования и науки Республики Бурятия
Муниципальное образование «Окинский район»
Муниципальное автономное общеобразовательное учреждение
«Саянская средняя общеобразовательная школа»

РАССМОТРЕНО
на заседании МС
Протокол № 19
« 04 » 07 2023 г.

СОГЛАСОВАНО
Заместитель директора по УВР
/ Жунусова Э.К. /
« 01 » 07 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО
Приказом по МАОУ
«Саянская СОШ» От
« 04 » 07 2023 г. № 19/3
Директор МАОУ
«Саянская СОШ»
Галсанова А.Д.

Рабочая программа
по бурятскому языку
для 7 класса
2023-2024 учебный год

Составитель: учитель бурятского языка и литературы
Галсанова Баярма Даниловна

с. Саяны, 2023

Тайлбари бэшэг

Рабочая программа разработана на основе: Федерального закона «Об образовании в Российской Федерации» от 29.12.2012 г., Федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования, утверждённого приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 17.12.2010 № 1897, Концепции духовно-нравственного развития и воспитания личности и гражданина России, Фундаментального ядра содержания общего образования, Примерная рабочая программа учебного предмета «Родной (бурятский) язык» для общеобразовательных организаций с обучением на родном (бурятском) языке 5-9 классы (от 04.02 2020г № 1/20). Авторы-составители: Б.Д. Цырендоржиева, Б.Б. Будаин, Ц.С. Жанчипова. Основной образовательной программы основного общего образования МАОУ «Саянская СОШ», Календарно-тематический план ориентирован на использование *учебника*: О.Ш.Цыремпилова, Ц.С.Жанчипова «Буряад хэлэн», «Бэлиг» 2018г.

7-дохи классай хурагшадта буряад хэлэ заалгын зорилгонууд:

Шабинараа эхэ хэлэндээ анхарал татуулха, дурлал түрүүлхэ, һонирхол хүгжөөхэ, ухаан бодолыень һэргээхэ;

Жэшээтэ программын эрилтээр хэрэгтэй мэдэсэ, дүршэл ба шадабаритай болгохо;

Үгүүлэл тухай мэдэсэ, тэрэнэй байгуулга ба илгарал дээрэ үндэһэлэн, анализ хүүлэжэ һургаха.

Бүлэг бүлэгөөр, хоёр хоёроор хүдэлүүлжэ, хурагшадые харилсуулжа, нүхэдөө болон өөрыгөө сэгнэжэ һургаха ажал үргэлжэлүүлхэ.

Хурагшадай зэргэсүүлхэ, сасуулха, хубаарилха, бодомжолхо, түсэблэхэ шадабаринуудые хүгжөөхэ.

Буряад арадайнгаа ёһо заншал дээрэ хүмүүжүүлхэ.

Түрэл буряад хэлэндээ түшэглэн хүмүүжүүлхэ. Тобшолон хэлэхэдэ, буряад хэлэнэй эрдэм мэдэсэ найн ойлгоһон, түрэлхи хэлэн дээрэ харилсажа шадаха, «Би буряадби» гэхэн голтой үхибүүдые хүмүүжүүлхэ гол зорилго болоно. Мүнөө үеын үхибүүдые буряад хэлэн дээрэ тордиһогүй харилсаха дадал шадабаритай болгохо, үхибүүдые хөөрүүлжэ, найруулга бэшүүлжэ һургаха ажалда хэлэлгэ хүгжөөлгын хэшээлнүүд ехээн үүргэтэй. Тиимэһээ үгүүлэл дээрэ хүдэлхэ ажалнууд олоор хараалагдаа. Номой үшөө нэгэ зорилго метапредметнэ шадабари олгохо арга болоно. Энэ эрилтэ хангахада, тааруу даабаринууд ном соо үгтэнхэй. Жэшэнь, шабинарай урда проблемнэ асуудал табижа, шэнэ мэдэсэ бэдэрэн олохо арга үгтэнэ. Тус хүдэлмэри хэхэдээ, хурагшад олон юумэндэ һурана:

урдаа зорилго табижа, ажалаа түсэблэжэ, өөрыгөө болон нүхэдөө сэгнэжэ һурана;

номоор хүдэлжэ, тэрээн сооһоо хэрэгтэй мэдэсээ оложо һурана;

ойлгоһон мэдэсээ ганса үгөөр бэшэ, харин модель, схемэ болон таблицанууд болгон харуулжа, тобшолол гаргажа һурана;

ойлгоноо олондо дамжуулжа, хэлэлгээ хүгжөөнэ;
суг хамта хүдэлжэ, хоорондоо харилсажа нурана.

Энэ шадабаринуудта нургаха онол аргуудай нэгэн проектнэ онол арга болоно. Энэ онол арга хэрэглэхэ хэшээлнүүд хараалагдана. Иймэ хэшээлнүүдые үнгэргэхэдөө, шэнжэлэлгын онол арга хэрэглэн, шабинарые бүлэгөөр, хоёр хоёроорнь хүдэлүүлхэ. Тус онол аргн ашагтай байхын тула ехэхэн бэлэдхэл хэрэгтэй.

Проектнэ онол арга удаадахи хубинууднаа бүридэнэ:

Шиидхэхэ асуудал гаргажа, зорилго табилга;

Гипотезо гаргалга;

Хэрэглэхэ онол аргуудые ололго;

Шиидхэхэ асуудалаараа материал бэдэрэлгэ;

Ололон мэдэсэнүүдээ хэлбэрижүүлгэ (найруулга бэшэхэ, зураг, схемэ гү, али ямар нэгэн уран бүтээл зохёохо);

Бүтээлээ хамгаалга, дүн гаргалга.

Нурагшадай мэдэсэ, шадал, дадалыень шалгаха янзанууд: шалгалтын упржненинүүд, бэшэмэл харюунууд, тестнүүд, диктантнууд, шалгалтын холимог хүдэлмэри, аман шалгалта, хөөрэлдөөн, нурагшадтай уридшалан хүдэлэлгэ, хүсэд шиидхэгдээгүй асуудалнуудые шэнжэлүүлэн тайлбарилга, сахим нураха номоор даабаринуудые дүүргэлгэ. Бэдэрэлгэ, шэнжэлэлгэ, шухала асуудал табилга, наадан нургалга гэхэ мэтэ онол аргуудые хэрэглэн нургажа, үхибүүдэй нонирхол татан, мэдэсыень үргэдхэн, хүн шанарыень хүмүүжүүлэн, мүнөө үеын эрилтэ ханган хүдэлхөөр хараалан, энэ ажалай программа зохёогдобо.

Үхибүүнэй өөрын хүгжэлтын дүүнгүүд (личностные результаты):

- өөрынгөө сэдхэлэй байдал түрэл хэлэн дээрээ хэлэхэ;
- оршон тойронхи байгаалиин, тиихэдэ хажуудахи хүнүүдэйнгээ байдал ойлгохо, тэдээндэ өөрынгөө хандаса, хүнүүдые дэмжэһэнээ, тэдээндэ туһалһанаа түрэл хэлэн дээрээ харуулха;
- өөрынгөө хэлэ уран, баян, тодо, сэбэр болгохоёо оролдохо;
- тоонтодоо, түрэл орондоо дуратай байһанаа, өөрынгөө хандаса харуулха;
- уншаха, харилсаха дуратай байха;
- бэшэхэ шадабаритай байха, буулгажа бэшэхэ, шагнажа абаад бэшэхэ, өөрөө зохёон бэшэхэ;
- өөрынгөө сэдхэлэй байдал тухай, тиихэдэ үзэһэн юумэнууд тухайгаа бэшэжэ (эссе жанрын түхэлөөр) харуулха;
- түрэл хэлээ шудалха эрмэлзэлтэй байха;
- өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха.

Бээ гуримшуулаад ябах шадабари (регулятивные УУД):

- өөрөө хэшээлэй темэ хэлэхэ, зорилгыень табиха;

- багшатаяа сугтаа нуралсалай проблемнэ асуудал яжа шийдхэхэ тухайгаа хөөрэлдэн, тусхай түсэб табиха;
- өөрынгөө хэжэ байһан үйлэнүүдые түсэбэй, алгоритмын үйлэнүүдтэй тааруулха, зэргэсуулхэ, тиин өөрынгөө ажаябуулга шалгаха, сэгнэхэ, зүб болгохо;
- өөрынгөө, ондоо хүнүүдэй, классайнгаа ажал тусхай критеринүүдээр шалгаха, хэр зэргэ шадабаритай болобобиб гэжэ элирүүлжэ нураха, критеринүүдые зохёохо;

Оршон тойрониё шудалха шадабари (познавательные УУД):

- текстээр дамжуулагдаһан мэдээсэлнүүдэй янза (виды информации) ойлгохо; юун тухай хэлэгдэнэб, удхань амар бэ, идеянь ямар бэ?
- олон ондоо янзын уншалга хэрэглэхэ;
- ондо ондоо түхэлтэй текстнууд (текст, схема, таблица, зураг) сооһоо өөртөө мэдээсэл олохо;
- үгөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуулаатай ойлгосо үгөөр хэлэхэ;
- анализ, синтез хэхэ;
- шалтагаан хойшолон хоёрой хоорондохол холбоо харуулха, тодоруулан зохёон тогтоохо;
- бодомжолхо.

Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД):

- хэлэлгып зорилгоһоо дулдыдуулан өөрынгөө һанал бодол амин ба бэшэгэй хэлэн дээрэ харуулха;
- хэлэхэ, харилсаха зорилгоһоо үндэһэлэн, хэрэгтэй сагта монолог үг, али диалог хэрэглэжэ шадаха;
- өөрынгөө һанал бодол, һанамжа хэлэжэ, баталжа шадаха;
- хүнүүдэй хэлэһые шагнаха, ойлгохо, тиин өөрынгөө һанал бодол хубилгахаяа бэлэн байха;
- ажаябуулга эмхидхэхэдээ, хөөрэлдэжэ, хоорондоо хэлсэжэ, нэгэ һанал бодолдо ерэхэ;
- асуудалнуудые табиха.

Энэ программа соо буряад арадай соёл, болбосорол, түүхэ, абари зан, ёһо заншал гэхэ мэтэ ойлгосонууд багаһанаар оруулагданхай.

1. Буряад хэлэнэй грамматика сомороор, хуряангыгаар үгтэнхэй. Жэшээлхэдэ: морфологи ганса 6-дахи класста үзэхэ, синтаксис 7-8-дахи классуудта үзэхэ.
2. Бэшэгэй дуримүүд тобшоор, богонёор үгтэжэ, тэдээндэ тааруулан, мэдүүлэлнүүд гол түлэб уран зохёол болон арадай аман зохёолһоо абтаа.
3. Энэ шэнэ ном соо темэ бүхэнэй удаа упражненинүүд, даабаринууд дурадхагдана.

Энэ программа соо буряад арадай соёл, болбосорол, түүхэ, абари зан, ёһо заншал гэхэ мэтэ ойлгосонууд багаһанаар оруулагданхай.

1. Буряад хэлэнэй грамматика сомороор, хуряангыгаар үгтэнхэй. Жэшээлхэдэ: морфологи ганса 6-дахи класста үзэхэ, синтаксис 7-8-дахи классуудта үзэхэ.
2. Бэшэгэй дуримүүд тобшоор, богонёор үгтэжэ, тэдээндэ тааруулан, мэдүүлэлнүүд гол түлэб уран зохёол болон арадай аман зохёолһоо абтаа.
3. Энэ шэнэ ном соо темэ бүхэнэй удаа упражненинүүд, даабаринууд дурадхагдана.

Буряад хэлээр шадбари:

- хэлэлгэдээ олон янзын үйлэ үгэнүүдые зүбөөр хэрэглэжэ һураха;
- причастна болон деепричастна дахуулалнуудтай мэдүүлэлнүүдые хэлэлгэдээ хэрэглэхэ;
- дүтэрхы удхатай холболтонуудые зүбөөр хэрэглэхэ;
- зүйр үгэнүүдэй илгаануудые мэдэхэ, зүбөөр хэрэглэжэ һураха;
- аянгалһан үгэнүүдые хэлэлгэдээ зүбөөр хэрэглэхэ.

Формы организации деятельности обучающихся: фронтальная, групповой (хоёр-хоёроороо), индивидуальная, коллективнэ (хамтын)

Формы контроля освоения обучающимися содержания курса: а. текущий контроль: сээжээр асуулга, бээ даагаад хүдэлмэри, тестнүүд; б. промежуточный контроль: шалгалтын хүдэлмэри, диктант, тест

Описание места учебного предмета в учебном плане:

Базисна учебно планай түсэбөөр неделя соо 3 саг үгтэнэ, 34 неделя, жэл соо хамтадаа 102 саг.

Бэлүүлхэ болзор ба шата – 2023/2024 хуралсалай он.

Программын байгуулга ба удха:

Дабталга (26 час)

Юумэнэй нэрын морфологическа шанар шэнжэнүүд. Юумэнэй ба түлөөнэй нэрэнүүдэй нюурта, өөртэ хамаадал. Шанарта ба харилсаата тэмдэгэй нэрэнүүдэй илгаа. Тоогой нэрэнүүдые хэлэлгэдээ хэрэглэлгэ. Дайбар үгэнүүдэй үйлэ, шанар тодорхойлолго. Тэдэниие мэдүүлэлнүүд соо хэрэглэлгэ.

Үйлэ үгэ (47 час)

Эхин класста үйлэ үгэ тухай үзэһэнөө дабталга. Үйлэ үгын удха. Тэрэнэй морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ. Үйлэ үгые мэдүүлэлэй хэлэгшэ болгон хэрэглэлгэ. Үйлэ үгын нуури. Үйлэ үгын мэдүүлхэн, хандаһан, причастна, деепричастна түлэбүүд. Үйлэ үгын нюурай зүйр үгэнүүдые абалга. Үйлэ үгын бии бололго.

Причастинуудай зохилдол, хамаадал. Причастна ба деепричастна дахуулалнуудтай мэдүүлэлнүүд. Тэдэнэй сэглэлтын тэмдгүүд (юрэнхы ойлгосо). Туһалагша үйлэ үгэнүүд. Элдэб янзын үйлэ үгэнүүдые, причастна болон деепричастна дахуулалнуудтай мэдүүлэлнүүдые хэлэлгэдээ зүбөөр хэрэглэлгэ. Үйлэ үгэ-синонимуудые хэлэлгэдээ олоор хэрэглэжэ һуралга.

Дахуул үгэ (4 час)

Туһалагша хэлэлгын хубинууд тухай юрэнхы ойлгосо. Дахуул үгэнүүд тухай ойлгосо. Дахуул үгэнүүдэй бии бололго. Дахуул үгэнүүдэй дахаһан үгынгөө залгалтануудые абалга.

Холболто (8 час)

Холболто тухай ойлгосо. Юрын ба бүридэмэл холболтонууд. Ниилэлдүүлхэн ба дахалдуулһан холболтонууд тухай ойлгосо. Дүтэрхы удхатай холболтонуудые хэрэглэхэ шадабаритай болголго.

Зүйр үгэ (4 час)

Зүйр үгэнүүд тухай ойлгосо, тэдэнэй илгарал. Зүйр үгэнүүдые хамаатай үгэтэйнһ сугтанһ ба амяарнь бэшэхэ дүрим. Нюурай зүйр үгэнүүдые зүбөөр хэрэглэн, хамаатай үгынһ хойно залгалга.

Зүйр үгэнүүдые хэлэлгэдээ зүбөөр хэрэглэлгэ.

Аянгалһан үгэ (3 час)

Аянгалһан үгэнүүдэй удха, тэдэнэй хэлэлгэ соохи үүргэ. Абяа дуурыаһан үгэнүүд. Аянгалһан үгэнүүдые хоолойн аялгаар илгалга. Аянгалһан үгэнүүдэй хойно запятой ба шангадхалай тэмдэг хэрэглэлгэ. Аянгалһан үгэнүүдые хэлэлгэдээ зүбөөр хэрэглэлгэ.

Жэлэй һүүлдэ дабталга (5 час)

Үйлэ үгэнүүдэй синтаксическа үүргэ. Причастна ба деепричастна дахуулалнуудтай мэдүүлэлнүүд. Тэдэниие хэлэлгэдээ зүбөөр хэрэглэлгэ; нугалбаритайгаар хэлэлгэ, уншалга. Дахуул үгэнүүдые зүбөөр хэрэглэлгэ. Нюурай зүйр үгэнүүдые дабталга. Аянгалһан үгэнүүдтэй мэдүүлэлнүүдые зүбөөр хэлэлгэ ба уншалга.

Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ (9 час)

Текст ба тэрэнэй хубинуудые дабталга. Ярянаы хэлэнэй, эрдэм шэнжэлгын, тусхайта хэрэг дансын, уран зохёолой найруулал тухай дабтаха. Ниитын найруулал тухай юрэнхы ойлгосо үгэхэ. Кинофильмын, радио болон теледамжуулгын удхаар хуряангы найруулга бэшэлгэ.

Уран зохёолнууд сооһоо гол үйлэдэгшэ нюурнуудай (жэшэнь, «Хиртэһэн һараһаа» Радна үбгэнэй, «Нэгэтэ һүниһөө» Холхойн Хандын г. м.), мүн танил дүтэ хүнэйнгөө характеристикэ (тодорхойлго) бэшэлгэ. Юрэ хөөрэхэн текстээр үйлэдэгшэ нюурай характеристикэ харуулһан дэлгэрэнгы найруулга. Газаа түхэлөөрнь хүниие ажаглан хадуужа абаһанаа харуулһан зохёолго, мүн зураг хаража зохёолго бэшэлгэ. Ямар нэгэ юумые, байгаалиие, ажал хүдэлмэриие ажаглан хадуужа абаһанаа тодорхойлһон зохёолго.

Уран зохёолһоо хайн ба муу талын үйлэдэгшэ нюурнуудай характеристикэ зэргэсүүлэн хөөрөжэ үгэлгэ. Уншаһан ном тухай хайшаал бэшэлгэ. Шудалан үзэжэ байгаа уран зохёолой нэгэ хэһэгээр дэлгэрэнгы ба хуряангы найруулга бэшэлгэ.

Буряад хэлээр сэдэбүүдые үзэхэ түсэблэлгэ (102ч)

№	Сэдэб	Сар	Һара, үдэр	
			түсэбөөр	үнгэргэгдэ һэн
	Дабталга			
1	Оршол. Түрэл буряад хэлэн	1ч		
2	5-6 – дахи классудта үзэһэнөө дабталга. Фонетикэ. Графика.	1ч		
3	Орфоэпи. Бэшэгэй дүрим. Дабталга.	1ч		
4	Шалгалтын хүдэлмэри.	1ч		
5	Графика. Дабталга.	1ч		
6-7	Графика. Дабталга.	2ч		
8-10	Орфоэпи. Дабталга.	3ч		
11	Шалгалтын диктант	1ч		
12	Алдуу дээрээ хүдэлмэри.	1ч		
13-15	Бэшэгэй дүрим. Дабталга.	3ч		
16-18	Лексикэ	3ч		
19-20	Үгын бии бололго.	2ч		
21	Хэлэлгын хубинууд. Диктант	1ч		
22	Хэлэлгын хубинууд. Алдуу дээрээ хүдэлмэри	1ч		
23	Хэлэлгын хубинууд.	1ч		
24-26	Холбуулал. Мэдүүлэл	3ч		
	Үгүүлэл			
27-29	Үгүүлэл тухай ойлгосо	3ч		
30-31	Үгүүлэлэй илгарал	2ч		
32-33	Үйлэ үгын удха шанар	2ч		
34	Үйлэ үгэнүүдэй бии бололго	1ч		
35-36	Үйлэ үгын маягууд	2ч		
37-38	Үйлэ үгын вид	2ч		
39	Шалгалтын диктант.	1ч		
40	Алдуу дээрэ хүдэлмэри	1ч		
41-43	Мэдүүлһэн түхэл	3ч		
44-46	Хандаһан түхэл	3ч		
47	Шалгалтын хүдэлмэри. Тест.	1ч		
48-49	Причастна түхэл	2ч		
50-51	Причастинуудай юумэнэй нэрэ бололго	2ч		
52-53	Причастинуудай зохилдол	2ч		
54-55	Причастинуудай нюурта ба өөртэ хамаадал	2ч		
56-57	Хх Сагаалган –манай һайндэр	2ч		
58	Причастна түхэл бэхижүүлгэ	1ч		
59	Шалгалтын хүдэлмэри. Диктант.	1ч		
60	Алдуу дээрэ хүдэлмэри	1ч		
61	Хх Творческо проект «Манай бүлын түүхэхээ»	1ч		
62-64	Деепричастна түхэл	3ч		
65-67	Причастна ба деепричастна түхэлнүүдэй үүргэ	3ч		
68	Хх Зурагаар зохоолго. Н.Пурбуев «Амгалан байдал»	1ч		
69	Деепричастна түхэл бэхижүүлгэ	1ч		
	Түһалагша хэлэлгын хубинууд			

70-72	Зүйр үгэ. Зүйр үгын удхаараа илгарал	3ч		
73	Зүйр үгэ бэхижүүлгэ	1ч		
74-76	Дахуул үгэнүүдэй удха шанар, дахуул үгэнүүдэй илгарал	3ч		
77	Дахуул үгэнүүдые бэхижүүлгэ	1ч		
78-79	Холболто болон холболто үгэнүүдэй илгарал	2ч		
80-81	Ниилэлдүүлһэн холболтонууд	2ч		
82-83	Дахалдуулһан холболтонууд	2ч		
84	Шалгалтын диктант	1ч		
85	Алдуу дээрэ хүдэлмэри	1ч		
	Тусхай хэлэлгын хубинууд			
86	Аянгалһан үгэнүүд	1ч		
87	Абья дууряаһан үгэнүүд	1ч		
88	Сэглэлтэ	1ч		
89-93	Жэл соо үзэһэнөө дабталга	5ч		
94-99	Холбоо хэлэлгэ хүгжөөлгэ	6ч		
100	Шалгалтын диктант	1ч		
101	Алдуу дээрэ хүдэлмэри	1ч		
102	Зунай амаралгада даабари үгэлгэ.	1ч		
	Бүхыдөө	102		

Нуралсалай методическа хангалга.

1. О.Ш.Цыремпилова, Ц.С.Жанчипова «Буряад хэлэн» 7-дохи класс Улаан-Үдэ «Бэлиг» 2018 он.
2. О.Ш.Цыремпилова, Ц.С.Жанчипова «Буряад хэлэн» Методическа дурадхалнууд 7-дохи класс Улаан-Үдэ «Бэлиг» 2018 он
3. Цыдыпов Ц.-Ж. Ц., Базарова Д.Б, Жамьянова Ц.-Х.Ж «Буряад хэлэн» 6-7 класс Улан-Үдэ «Буряад номой хэблэл» 1993 он.
4. Шарланова Н.Ц., Раднаева Е.Д. «Буряад хэлээр тестнүүд» Улан-Үдэ 2008 он.
5. А.Б. Санжаева, Ж.Д. Намтаров «Буряад хэлэнэй грамматикаар даабаринууд болон тайлбаринууд» Улан-Үдэ «БГУ-гай хэблэл» 2006 он.
6. С.Ж. Мархаева «Буряад хэлэн тестнүүд» 5-7 класс Улан-Үдэ «Бэлиг» 2008 он.
7. Д.Б. Базарова «Буряад хэлээр тестнүүд» Улан-Үдэ «Бэлиг» 2009 он.
8. Дампилова Х.Д., Мархаева С.Ж. «Диктантнуудай суглуулбари» 5-9 класс Улан-Үдэ «Бэлиг» хэблэл 2002 он.